

Wijziging Besluit zorg en dwang per 1 januari 2025

Wie is geschikt als 'onafhankelijke deskundige'?

Als het niet lukt om onvrijwillige zorgverlening af te bouwen, moet de zorgverantwoordelijke een onafhankelijke deskundige om advies vragen. In 2021 heeft de onafhankelijke deskundige de plaats ingenomen van de externe deskundige, die tot dan toe geraadpleegd moest worden. Onlangs is gepubliceerd aan welke eisen iemand moet voldoen om de rol van onafhankelijke deskundige te vervullen. Deze eisen worden opgenomen in het Besluit zorg en dwang (Bzd). De wijziging treedt in werking op 1 januari 2025.

Externe deskundige vervangen door onafhankelijke deskundige

Als onvrijwillige zorg in het zorgplan is opgenomen, moet regelmatig geëvalueerd worden of voortzetting van de onvrijwillige zorg noodzakelijk is. Bij de eerste evaluatie moet een deskundige worden betrokken die niet bij de zorg betrokken is. Deze heeft de rol van frisse blik die wellicht met nieuwe inzichten kan komen waardoor voortzetting van de onvrijwillige zorg voorkomen kan worden. Lukt dit niet, dan moest in het verleden bij een volgende evaluatie een deskundige ingezet worden die werkzaam is bij een andere zorgaanbieder. Dit in de hoop dat zo'n externe deskundige wellicht een oplossing kan adviseren waardoor voortzetting van de onvrijwillige zorgverlening niet nodig is.

Bij de behandeling van een wijziging van de Wzd in 2021 bleek de Tweede Kamer, mede naar aanleiding van een brief van VGN en ActiZ, de verplichte inzet van een externe deskundige disproportioneel te vinden. De externe deskundige werd daarom uit de Wzd geschrapt. In diens plaats moet advies worden gevraagd van 'een onafhankelijke deskundige, die niet bij de behandeling van de cliënt of de zorg aan de cliënt betrokken is'.

Door deze wijziging heeft de zorgverantwoordelijke de ruimte gekregen om een deskundige te raadplegen die werkzaam is bij de zorgorganisatie waarbij de cliënt in zorg is. Daarmee is uiteraard niet uitgesloten dat de zorgverantwoordelijke toch iemand van buiten kiest. Het is de taak van de zorgverantwoordelijke om diegene te benaderen die gekwalificeerd is om advies uit te brengen over de aan de betreffende cliënt te verlenen zorg. Vaak zal zo iemand binnen de organisatie te vinden zijn, maar soms kan wellicht beter iemand van buiten de organisatie ingeschakeld worden.

Wie kan als onafhankelijke deskundige optreden?

In het Besluit zorg en dwang was geregeld welke zorgverleners de rol van externe deskundige op zich konden nemen. In de ouderenzorg waren dit specialisten

ouderengeneeskunde, psychiaters, gz-psychologen en verpleegkundigen. In de gehandicaptenzorg ging het om artsen VG, psychiaters, gz-psychologen, orthopedagogen-generalist en verpleegkundigen.

Ook de onafhankelijke deskundige moet aan bepaalde eisen voldoen, maar hierbij is niet gekozen voor het benoemen van beroepsgroepen die de rol van de onafhankelijke deskundige kunnen vervullen. In plaats daarvan wordt in het gewijzigde Besluit zorg en dwang bepaald dat de onafhankelijke deskundige *'een zorgverlener of een deskundige die beroepsmatig werkzaam is op het gebied van de zorg'* moet zijn en dat hij moet beschikken over *'aantoonbare kennis van en ervaring met de problematiek van de cliënt'* en *'aantoonbare kennis van en ervaring met het voorkomen en afbouwen van onvrijwillige zorg voor de doelgroep waartoe de cliënt behoort'*. Bovendien gelden als eisen dat de onafhankelijke deskundige *'gedurende ten minste een jaar niet betrokken is geweest bij de behandeling van of de zorg aan de betrokken cliënt'* en dat hij *'onafhankelijk van de zorgaanbieder'* functioneert.

Het is aan de zorgverantwoordelijke om te beoordelen of degene die hij inschakelt aan deze eisen voldoet. Met deze wijziging is meer ruimte ontstaan om diegene in te schakelen die over de deskundigheid beschikt die nodig is in de specifieke situatie van een cliënt. ActiZ en VGN hebben dit bepleit. Wij zijn blij dat het Besluit zorg en dwang nu meer ruimte voor maatwerk biedt.

Niet betrokken bij de zorg

Welke zorgverleners betrokken zijn bij de behandeling van een cliënt en dus niet als onafhankelijke deskundige kunnen optreden, is in de meeste gevallen duidelijk. Het gaat bijvoorbeeld om de persoonlijk begeleider van de cliënt of de gedragswetenschapper met wie de cliënt contact heeft en om medewerkers die werkzaam zijn op de groep van de cliënt.

Niet alleen actuele betrokkenheid bij de zorg aan de cliënt staat eraan in de weg dat een zorgverlener als onafhankelijke deskundige kan optreden. Ook betrokkenheid bij de zorg aan de cliënt in het verleden kan daaraan in de weg staan. Om als onafhankelijke deskundige op te kunnen treden mag een zorgverlener gedurende ten minste één jaar niet bij de behandeling betrokken geweest zijn. Deze eis is bedoeld om te waarborgen dat de beoogde deskundige daadwerkelijk met een frisse blik, dus onbevooroordeeld en onbevangen, naar de cliënt kan kijken.

Een deskundige die nooit bij de behandeling van de cliënt betrokken is geweest, voldoet zeker aan deze eis. Een deskundige die, in het jaar voorafgaand aan het moment waarop hij ingeschakeld wordt, bij de zorgverlening aan de cliënt betrokken is geweest, voldoet zeker niet aan deze eis.

Is de deskundige bij de behandeling betrokken geweest, maar is die betrokkenheid langer dan een jaar geleden beëindigd, dan is van belang om te beoordelen of voldoende tijd verstreken is om onbevooroordeeld te kunnen adviseren over voortzetting van de onvrijwillige zorgverlening aan de cliënt. Hierbij zijn de intensiviteit en de aard van het

contact met de cliënt bepalend. Ook een behandelrelatie die langer dan een jaar geleden beëindigd is, kan er nog aan de weg staan dat de zorgverlener onbevooroordeeld kan adviseren over de cliënt. De zorgverantwoordelijke zal dit met de beoogde deskundige moeten bespreken.

Soms is voor discussie vatbaar of iemand betrokken is of is geweest bij de zorgverlening aan de cliënt. Is bijvoorbeeld een zorgverlener die nachtdienst heeft gehad betrokken geweest bij de zorgverlening aan de cliënt en kan diegene dus niet meer als onafhankelijke deskundige optreden? Naar onze indruk hangt dit ervan af of de zorgverlener tijdens de nachtdienst, niet alleen beschikbaar was, maar ook daadwerkelijk zorg verleend heeft aan de cliënt.

In organisaties die werken op basis van de bestuurlijke afspraken (zie hierna), bespreekt de zorgverantwoordelijke de keuze van de deskundige ook met de cliënt en zijn vertegenwoordiger. Op basis van deze gesprekken bepaalt de zorgverantwoordelijke of de beoogde zorgverlener als onafhankelijke deskundige kan optreden.

Onafhankelijk functioneren

De eis dat de deskundige onafhankelijk van de zorgaanbieder moet functioneren roept vragen op. Uit de toelichting bij de wijziging van het Besluit zorg en dwang blijkt dat met deze eis tot uitdrukking wordt gebracht dat de deskundige zijn advies uitbrengt op basis van een eigen professionele afweging en dat de zorgaanbieder zich moet onthouden van aanwijzingen ten aanzien van het maken van die professionele afweging.

Bestuurlijke afspraken

Versillende organisaties in de zorg en het ministerie van VWS hebben bestuurlijke afspraken gemaakt op basis waarvan zorgorganisaties kunnen anticiperen op voorgenomen wijzigingen van de Wet zorg en dwang. In deze bestuurlijke afspraken wordt de ruimte geboden om in situaties waarin geen onafhankelijke deskundige beschikbaar is, een niet bij de zorg betrokken deskundige in te schakelen.

Voor zorgorganisaties die werken op basis van de bestuurlijke afspraken geldt verder dat zij de cliënt of diens vertegenwoordiger betrekken bij de voorbereiding van een evaluatie van een zorgplan waarin onvrijwillige zorg is opgenomen. Dit houdt onder meer in dat de zorgverantwoordelijke met de cliënt of diens vertegenwoordiger bespreekt welke deskundige wordt gevraagd om advies uit te brengen. Mocht hierover geen overeenstemming bereikt worden, dan kan de cliënt of zijn vertegenwoordiger besluiten om zelf een deskundige in te schakelen.

Op basis van de bestuurlijke afspraken kan onvrijwillige zorg in principe voor maximaal zes maanden in het zorgplan worden opgenomen. Deze periode kan steeds met maximaal zes maanden verlengd worden. Hiervan uitgaande wordt bij de eerste evaluatie de niet bij de zorg betrokken deskundige ingeschakeld, bij de tweede evaluatie de onafhankelijke deskundige, en bij iedere volgende evaluatie wederom de niet bij de zorg betrokken deskundige. Is geen onafhankelijke deskundige beschikbaar bij de tweede

evaluatie, dan kan ook bij die evaluatie een niet bij de zorg betrokken deskundige ingeschakeld worden. Als een onafhankelijke deskundige bij de evaluatie wordt betrokken hoeft bij die evaluatie geen niet bij de zorg betrokken deskundige betrokken te worden.

Organisaties die niet werken op basis van de bestuurlijke afspraken blijven het stappenplan volgen zoals dat in de wet staat. De onafhankelijke deskundige heeft dan een rol in stap 4 (de derde verlenging van de periode waarin onvrijwillige zorg kan worden verleend). Bij die stap moet tevens een niet bij de zorg betrokken deskundige betrokken worden. Voor een weergave van het stappenplan verwijzen wij naar de Handreiking Wzd voor zorgaanbieders, blz. 23.

Verschil onafhankelijke deskundige en niet bij de zorg betrokken deskundige

De verschillen tussen de niet bij de zorg betrokken deskundige en de onafhankelijke deskundige zijn klein. Een onafhankelijke deskundige moet een jaar niet betrokken zijn bij de zorg aan de cliënt. Deze termijn geldt niet voor de niet bij de zorg betrokken deskundige. Ook gelden voor de niet bij de zorg betrokken deskundige geen specifieke eisen ten aanzien van kennis en ervaring, al zal de zorgverantwoordelijke wel moeten kunnen aangeven waarom hij de niet bij de zorg betrokken deskundige als deskundige beschouwt. De onafhankelijke deskundige moet wel voldoen aan, globaal geformuleerde, eisen. Ook de eis dat de deskundige onafhankelijk van de zorgaanbieder functioneert geldt alleen voor de onafhankelijke deskundige. In de praktijk functioneert echter iedere zorgverlener onafhankelijk van de zorgaanbieder. De professionele verantwoordelijkheid van zorgverleners houdt immers in dat zij bij de individuele cliëntenzorg naar eigen professioneel inzicht handelen.

In het veldbrede advies 'Van stappenplan naar maatwerk in dialoog' wordt geadviseerd geen onderscheid meer te maken tussen de niet bij de zorg betrokken deskundige en de onafhankelijke deskundige en in de Wzd te bepalen dat bij iedere evaluatie een niet bij de zorg betrokken deskundige wordt ingeschakeld. ActiZ en VGN zetten zich er dan ook voor in dat de onafhankelijke deskundige bij de komende wetwijziging uit de Wzd geschrapt wordt.

Naschrift

Dit is de tweede versie van dit bericht. De inhoudelijke wijzigingen ten opzichte van de eerste versie betreffen de toevoeging van de paragraaf onder het kopje 'niet betrokken bij de zorg' en een detaillering van de bijgevoegde checklist (het vierde punt is in drieën onderverdeeld).

Utrecht, januari 2025

Checklist voor de keuze van een onafhankelijke deskundige

- 1. Is de beoogde persoon zorgverlener? Of een deskundige die beroepsmatig werkzaam is op het gebied van zorg?**
  - Ja, door naar vraag 2
  - Nee, conclusie: de beoogde persoon kan niet als onafhankelijke deskundige optreden
- 2. Beschikt de beoogde persoon over aantoonbare kennis van en ervaring met de problematiek van de cliënt?**
  - Ja, door naar vraag 3
  - Nee, conclusie: de beoogde persoon kan niet als onafhankelijke deskundige optreden
- 3. Beschikt de beoogde persoon over aantoonbare kennis van en ervaring met het voorkomen en afbouwen van onvrijwillige zorg voor de doelgroep waartoe de cliënt behoort?**
  - Ja, door naar vraag 4
  - Nee, conclusie: de beoogde persoon kan niet als onafhankelijke deskundige optreden
- 4. Is de beoogde persoon minstens een jaar niet betrokken geweest bij de zorgverlening aan de cliënt?**
  - a. Is de beoogde deskundige momenteel betrokken bij de zorgverlening aan de cliënt?**
    - Ja, conclusie: de beoogde persoon kan niet als onafhankelijke deskundige optreden
    - Nee, door naar vraag b
  - b. Was de beoogde deskundige in het verleden betrokken bij de zorgverlening?**
    - Ja, de deskundige was in het jaar voorafgaand aan de advisering betrokken bij de zorgverlening, conclusie: de deskundige kan niet als onafhankelijk deskundige optreden
    - Ja, maar dit is langer dan een jaar geleden, door naar vraag c
    - Nee, conclusie: door naar vraag 5
  - c. Staat de betrokkenheid van de deskundige bij de zorg in het verleden er, ondanks dat die meer dan een jaar geleden beëindigd is, toch aan in de weg dat hij onbevooroordeeld, met een frisse blik, kan adviseren over de cliënt?**
    - Ja, conclusie: de deskundige kan niet als onafhankelijke deskundige optreden
    - Nee, conclusie: door naar vraag 5
- 5. Functioneert de beoogde persoon onafhankelijk van de zorgaanbieder?**
  - Ja, conclusie: de beoogde persoon kan als onafhankelijke deskundige optreden
  - Nee, conclusie: de beoogde persoon kan niet als onafhankelijke deskundige optreden